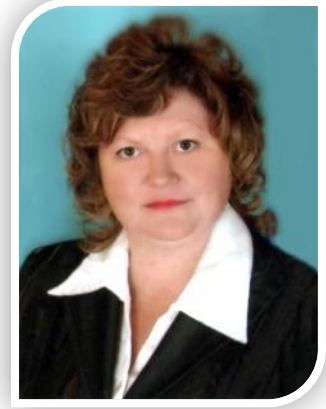

Ніна ШОЛОХ,

*директор Київського ліцею
імені Костянтина Светенка,
учитель української мови і літератури
вищої кваліфікаційної категорії,
учитель-методист*

КОНСПЕКТ УРОКУ «САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ» Т.Г. ШЕВЧЕНКА – ПЕРЛИНА ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ» (5 КЛАС)

Анотація

Урок відповідає вимогам модельних навчальних програм з української літератури для 5 класу для закладів загальної середньої освіти, що впроваджується з 2022 року поетапно згідно з новим Державним стандартом базової середньої освіти.

Конспект уроку розроблений із впровадженням інноваційних технологій. За допомогою Microsoft PowerPoint до уроку розроблена презентація на 27 слайдів. На них послідовно розміщені матеріали до кожного етапу уроку. Тест «Дитинство Т. Г. Шевченка» учні можуть виконати онлайн в інтерактивному вигляді на навчальній платформі Learning Apps.org за посиланням <https://learningapps.org/watch?v=psxi7kd2524>.

Створена презентація й використання її на уроці – найбільш ефективна форма представлення навчального матеріалу як системи яскравих, опорних образів з необхідною доступною інформацією, яка полегшує процес запам'ятовування учнями матеріалу, сприяє залученню учнів до активної творчої роботи на уроці та при підготовці до нього.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє розвивати зв'язне мовлення, інтерес до предмета, естетичні емоції та почуття, вносити новизну в урок, ширше використовувати міжпредметні зв'язки, формувати творчі здібності, уяву, самостійне мислення.

Тема вимагає включення в урок міжпредметних зв'язків з музичним та образотворчим мистецтвом, кіномистецтвом. Використовується фрагмент з фільму «Обличчя української історії. Т.Г. Шевченко» (у Петропавлівській фортеці), на слайдах презентації розміщено репродукції картин художників М. Михайлошиної, В. Касіяна, О. Шупляка, фото та ілюстрації учнів.

Також дібрано відповідний музичний супровід на етапах уроку, де це доцільно.

Мета уроку: навчити учнів виразно читати, передаючи настрій поетичних рядків, вчити практично застосовувати знання з теорії літератури, усвідомлювати роль художніх засобів; розвивати вміння висловлювати власні відчуття, відтворювати настрої пейзажних поезій; виховувати почуття прекрасного, повагу

до українського слова, формувати полікультурну компетентність, громадянську позицію.

Обладнання: портрет письменника, аудіозапис співу солов'я, ліричної ніжної музики, фрагменту із фільму «Обличчя української історії. Т.Г.Шевченко», фонозапис пісні Я.Степового «Садок вишневий коло хати; репродукції картин, фотографії із зображенням природи, малюнки учнів до віршів Т.Г. Шевченка, тестові завдання, тексти поезій, електронний підручник 5 клас / Українська література (2022 НУШ, автори підручника: Людмила Коваленко, Ніна Бернадська)

Теорія літератури: Засоби виразного читання, художні засоби, пейзажна лірика.

Форми роботи: розповідь учителя, бесіда, гра «Шукачі скарбів», виразне читання, робота в групах, робота з підручником, дослідницьке завдання, «Мікрофон», міні-дискусія, робота з текстом, тестові завдання, «Мозковий штурм», складання «Асоціативного куща».

Тип уроку: комбінований.

Епіграф:

*Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її вічно живу і нову,
і мову її солов'їну
В. Сосюра*

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Продзвенів уже дзвінок.
Всіх покликав на урок.
Тож за парти всі сідаймо.
Працювати починаймо.

Хвилинка психологічного налаштування на урок.

Діти, пропоную вам посміхнутись один одному, подарувати посмішку сусіду по парті, побажати вдалого навчального дня і за роботу.

Девіз уроку.

Міркуємо – швидко.
Відповідаємо – точно.
Читаємо вправно – виразно.

II. Актуалізація опорних знань. Слайд 1-2.

1. Щоб підняти вам настрій, налаштувати на роботу на уроці, група «Юні актори» підготували інсценівку «Тарас – пастушок» (під супровід гри на бандурі (тихо) <https://z3.fm/artist/356867?sort=views>). (Додаток №1).

- Про який епізод із життя поета ви почули в цій інсценівці? (Про безрадісне дитинство Тараса Шевченка.)

2. Виконання учнями тесту «Дитинство Т.Г. Шевченка» на комп'ютері на навчальній платформі Learning Apps.org за посиланням <https://learningapps.org/watch?v=psxi7kd2524> в онлайн режимі (Додаток №2).

Слайд 3.

3. Група «Майстри слова» декламують напам'ять вірш «За сонцем хмаронька пливе».

4. Запитання для учнів, які декламують поезію:

- На які дві частини можна поділити вірш «За сонцем хмаронька пливе»? (Заходу сонця й надвечір'я).
- За допомогою яких слів поет відтворює картину тихого вечора? (За допомогою пестливих зменшувальних форм іменників, дієслів: «хмаронька», «спатоньки», «годиночку».
- Яким настроєм пройнята друга частина вірша? (Сумним).

4. Які слова підтверджують це? («туман сивий», «тьма німа», «туман, наче ворог»).

5. Гра «Шукачі скарбів». Робота в групах. (Додаток № 3). Слайд 4-5.

III. Оголошення теми, мети та завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності. Слайд 6.

Хто акровірш прочитає,
Про що піде мова – взнає.
Ти мусиш нам слівце назвати,
Адже умів лиш він один
Рабів німих тих захищати,
А хто так оспівав, як він,
Садок вишневий коло хати?

(Д. Білоус)

На сьогоднішньому уроці ми продовжимо вивчати пейзажну поезію Т.Г. Шевченка, будемо вчитись практично застосовувати знання з теорії літератури, усвідомлювати роль художніх засобів, розвивати уміння висловлювати власні відчуття. Запишіть тему уроку. Т.Г. Шевченко «Садок вишневий коло хати».

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. Слайд 7-8.

Учні записують тему уроку, епіграф.

Міні-дискусія за епіграфом до уроку. Поясніть, як ви розумієте його? Що для кожного із нас значить Україна?

Україна – це наша Батьківщина. Що ми вкладаємо в це поняття? Це рідний край, знайома споришева стежка в прозорому тумані, яка пістрявою стрічкою пролягла до незабутньої рідної школи, безкрає пшеничне поле, гарні квіти, дерево під вікном, птахи в небі... Тобто все те, що ми не можемо не любити, як маму, тата, сестричку, без чого не можемо жити: без води, повітря, сонця. Це те, що ми повинні берегти, плекати, бо це і є наша рідна земля, рідна Україна.

Коли людина далеко від батьківщини, то надзвичайно близькими і милими їй серцю є спогади про рідний край, батьківську хату, мальовничу природу. Де б ви не були, пам'ятайте про незайману красуню Десну, на берегах якої ви зросли, рідну землю Чернігівщини, батьків, які виховали вас.

Як ми вже знаємо 5 квітня 1847 року Т.Г.Шевченка було заарештовано за участь у Кирилом – Мефодіївському товаристві та написання крамольних віршів. Його було доставлено в каземат Петропавлівської фортеці м. Петербурга.

Тут, у казематі III відділу фортеці, захований від усього світу, в брутальних допитах і нестерпному очікуванні вироку провів він найжахливіший квітень і травень свого життя. За цей час створив цикл «В казематі», до якого увійшло 13 віршів. Усі поезії були написані дрібнесеньким почерком на листочку тонкого паперу, складеного вшістнадцятеро. Поет зміг якось зберегти цей листок з віршами.

І. Я. Франко назвав цикл віршів «В казематі» перлинами найчистішої поезії». Серед них поезія «Садок вишневий коло хати».

Володимир Дарда в оповіданні «Сильніший за волю» домислює джерела появи цього ідилічного твору в таких драматичних умовах: «...коли виводили його з камери, - глибоко вдихав пропахле весняною вільгістю повітря, і дух нового пробудження природи трепетно торкався серця.

Одного разу йому навіть вловились добре знані ще з далекого дитинства пахощі набубнявілого повесні вишняку. Ті запахи не облишили його і в камері, вперто витали довкола, аж поки... не зринула перед очима дощому в серці мила картина.

Пливла, розмірено погойдуючись, як і нині, безкрая ніч, а в камері буяла розкішна весна, і пошерхлі вуста натхненно шепотіли слова – про садок вишневий коло хати, про хрущів...» (Перегляд фрагменту із фільму «Обличчя української історії. Т.Г. Шевченко» (у Петропавлівській фортеці). **Слайд 9.**

Робота з текстом поезії «Садок вишневий коло хати».

1. Виразне читання поезії вчителькою. **Слайд 10.** (Звучить запис співу солов'я [https://zvukitop.com/zvuki-solovia-skachat/.](https://zvukitop.com/zvuki-solovia-skachat/))

2. Які картини постали у вашій уяві після прослуханого? Чи можна Кобзареву поезію назвати пейзажною?

Повторення з теорії літератури (перед виразним читанням поезії). **Слайд 11.** Дайте відповіді на запитання:

1. Що означає поняття «виразне читання»? Чого досягає виконавець за допомогою виразного читання? (Виразне читання викликає інтерес до прочитаного, збуджує увагу. З допомогою виразного читання виконавець досягає найповнішого розкриття змісту твору, вираження його настрою, передає красу цього витвору мистецтва.)
2. Назвіть засоби виразного читання? (Інтонація, темп, паузи, виділення найбільш важливих слів – логічний наголос.)
3. Що таке інтонація? (Інтонація – тон читання, котрий допомагає висловити почуття, який проймають твір, і своє ставлення до того, про що читаємо. Може бути інтонація радості, захоплення, смутку, осуду, глузування, гніву.)
4. Що таке темп? (Темп – ступінь швидкості, з яким слід читати текст. Розрізняють швидкий, середній та уповільнений темпи.)
5. Які бувають паузи? (Пауза – зупинка в читанні. Пауза буває коротка, середня, довга).
6. Що таке логічний наголос? (Логічний наголос – виділення силою голосу слів, найважливіших для висловлювання думки та настрою.)

Складання партитури вірша. Слайд 12. (Учні колективно складають партитуру тексту, визначають довгі, короткі, середні паузи, темп, логічні наголоси.)

Текст	Темп	Інтонація
<i>Садок вишневий коло хати, / Хрущі над вишнями гудуть, / Плугатарі з плугами йдуть, / Співають ідучи дівчата, / А матері вечерять ждуть. ///</i>	<i>Середній</i>	<i>Задумливо, милуючись, спокійно.</i>

Спробуйте прочитати вірш так, щоб ми всі змогли відчувати красу теплового весняного вечора на Україні. Прочитайте спочатку напівголосно, а потім «Майстри слова» – виразно вголос.

Обмін враженнями від поезії:

1. Чи багата ця поезія на художні засоби мови: метафори, епітети, порівняння? (У ній немає узвичаєних художніх засобів, ніяких барв, а вечір в Україні постає перед нами в усій красі.)
2. Що допомагає нам почути і уявити чудову картину природи, праці й побуту селянської сім'ї? (Зорові й слухові образи, які створює поет.)

3. Які з них є зоровими, а які слуховими? (Зорові – садок вишневий, плугатарі з плугами, сім'я коло хати, вечірня зіронька; слухові – хрущі гудуть, співають дівчата, соловейко, тиша.). Створіть словесну картину вишневого садка.
4. Яка тема поезії «Садок вишневий коло хати»? (Показ гармонії краси української природи і щасливого родинного життя працюючих селян.)
5. Яка її ідея? (Уславлення людини праці, чарівності природи рідного краю).
6. Який настрій вірша? (Настрій умиротворення, замилювання, замріяності. Сам поет, мабуть, мріяв про таку сім'ю, про життя серед чудової української природи).

Робота з підручником. Бесіда за запитаннями рубрики «Поміркуй над прочитаним» №6 на сторінці 195, №13 на сторінці №196.

Дослідницьке завдання: Дослідіть, за допомогою яких слів письменник змальовує красу української природи? Чим вона вражає читача?

У художній галереї групи «Юних художників». (Додаток №4). Слайд 13--21.

Запрошую розглянути виставку малюнків учнів та репродукцій картин М. Михайлошиної, В. Касіяна, О.Шупляка та Т.Г. Шевченка. До кожної строфи вірша Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» учні добирають ілюстрацію з репродукцій картин, фотографій та малюнків. Чи зуміли художники передати настрій вірша?

Діти, «Садок вишневий коло хати» заслуговує на особливу увагу. Ця поезія – одна із найсонячніших струн – Шевченкової кобзи, шедевр світової пейзажної лірики. Вірш «Садок вишневий коло хати» написаний у фольклорному стилі, тому не дивно, що став народною піснею, не залишив він байдужим і композиторів, які поклали його на музику, П. Чайковський, М. Лисенко, Я. Степовий, Г. Хоткевич, Я. Ярославенко (звучить запис пісні <https://www.youtube.com/watch?v=b3Abo-PsnaI>).

Слайд 22. «Мікрофон»

Чи сподобалася вам пісня? Чи передає вона настрій вірша?

V. Закріплення знань, умінь та навичок. «Мозковий штурм»

Що, на вашу думку, об'єднує вивчені поезії на сьогоднішньому уроці?

(Пейзажні вірші, бо в них зображено картини природи.)

Чи захотілось вам вивчити вірш «Садок вишневий коло хати» напам'ять? Чому?

VI. Підсумок уроку.

Сьогодні ми відкрили для себе ще одну перлину із творчого спадку видатного поета – вірш «Садок вишневий коло хати».

«Мікрофон»

1. Чи сподобався вам наш урок?
2. Що особливо запам'яталося на ньому?

3. Що ви візьмете у скарбничку знань? У скарбничку вражень?

Складання «Асоціативного куща».

Які почуття вас охопили під час роботи над поезіями Т.Г.Шевченка? (Учні пишуть відповідь на квіточці вишні та вішають на дерево пізнання (гілки вишні).

Слайд 23.

VII. Домашнє завдання. Слайд 24.

Обов'язкове: вивчити напам'ять вірш «Садок вишневий коло хати ...».

На вибір: для учнів високого рівня навченості: написати твір-мініатюру «Мої враження від прочитання вірша Т.Г. Шевченка «Садок вишневий коло хати»;

для учнів достатнього рівня навченості: дати відповідь на запитання: чи вважаєш ти, що «садок вишневий» уособлює Україну як рай земний?

За бажанням: намалювати ілюстрацію до вірша.

(Учитель може використати окремі форми роботи на уроці відповідно до рівня навчальних досягнень учнів у класі.)

Додаток №1

Інценівка «Тарас – пастушок».

Хлопчик: Тарасе, сонце заходить! Женімо отару в село!

Тарас: Я заночую тут. Мене й так ніхто не чекає. Мачуха ненавидить, щовечора битий...

Хлопчик: А вівці?

Тарас: Жени й моїх овець, а у селі вони й самі дорогу до двору знайдуть.

Хлопчик: А вечеряти? Ти ж голодний...

Тарас: Вечеря! Була вечеря, коли мати жила. Тепер мене годують штовханцями... А тоді, тоді кожен вечір був святим! А ще як навесні вишні зацвінуть, як сядемо вечеряти надворі, як соловейко защебече – защебече! Катерина вечерю подає, а мама на нас дивиться і посміхається...

Садок вишневий коло хати, Хруці над вишнями гудуть, Плугатарі з плугами йдуть, Співають ідучи дівчата, А матері вечерять ждуть...

(Замовкає, а через хвилину продовжує):

А спали ми під відкритим небом, на подвір'ї, а над нами роїлися зорі, а тато казав, що десь там сяє і моя зірка...

Додаток №2

Тест «Дитинство Т.Г. Шевченка»	
1. Т.Г. Шевченко народився у селі... а) Моринцях; б) Лисянці; в) Кирилівці.	7. До чого в Шевченка проявився талант? а) складання віршів; б) співу; в) малювання.

<p>2. Батько поета був...</p> <p>а) паном; б) селянином-кріпаком; в) попом.</p> <p>3. Як звали Тарасового діда?</p> <p>а) Григорієм; б) Павлом; в) Іваном.</p> <p>4. Село, в якому минуло дитинство Шевченка.</p> <p>а) Біївці; б) Кирилівка; в) Моринці.</p> <p>5. У сім'ї поета було дітей...</p> <p>а) шестеро; б) п'ятеро; в) восьмеро.</p> <p>6. Ким мріяв стати Тарас?</p> <p>а) маляром; б) козачком; в) поетом.</p>	<p>8. Ім'я старшої сестри Тараса...</p> <p>а) Оксана; б) Катерина; в) Ганна.</p> <p>9. Прізвище пана, кріпаком якого був Шевченко.</p> <p>а) Бойко; б) Енгельгардт; в) Швець.</p> <p>10. Прізвисько дяка – першого вчителя Тараса.</p> <p>а) Совгир; б) Лисяк; в) Кобзар.</p> <p>11. Які розповіді дідуся Івана вразили найбільше малого Тараса</p> <p>а) про кобзарів; б) про гайдамаків; в) про залізні стовпи.</p> <p>12. Ким служив Тарасик у пана Енгельгарда?</p> <p>а) пастушком; б) маляром; в) козачком.</p>
---	---

Додаток №3

Завдання для першої групи учнів: впишіть пропущені епітети.

Що таке епітет?

*За сонцем хмаронька пливе,
...поли розстилає.*

А туман, неначе ворог,

Закриває море,

І хмароньку...,

І тьму за собою

Розстилає туман...,

І тьмою...

Оповіє тобі душу.

Завдання для другої групи учнів: впишіть пропущені метафори.
Що таке метафора?

*За сонцем...,
червоні...
і ....
Малую годину
Ніби...,
З Богом...
І тьмою німою
... тобі душу*

Завдання для третьої групи учнів: впишіть пропущені порівняння.
Що таке порівняння?

*І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
рожевою пеленою,
...
А туман, ...,
Закриває море.
І ждеш його, того світу...*

Додаток №4

“Асоціативний кущ”

